

Petőfibánya története

(I. rész)

A kezdetek

Petőfibánya története nem tekint vissza hosszú múltra, ennek ellenére igencsak érdekes, sőt Magyarországon szinte egyedülálló, ahogyan létrejött. A település kizárólag a bányászatnak köszönheti létrehozását, utolérhetetlen fejlődését.

A kezdetleges bányászat Rózsaszentmártontól Abasárig kísérletezett a lignittermeléssel, amelyet helyben, illetve a környéken használtak fel a háztartásokban és a mezőgazdasági üzemekben. Az új bányavidék a Mátraalján elterülő hatalmas szénvagyonra, a lignitre létesült, amelynek értékét több mint száz éve ismerték és próbálták hasznosítani, de a tőke- és a szakszerűség hiánya sorban tönkretette a kísérletezőket. A lignit magas víztartalma (45 - 47%) miatt nem versenyezhetett a többi bányavidékkel, mert a fogyasztók nem vállalták a vízszállítását, ami a termék csaknem felét jelentette. Ezért volt az, hogy az ilyen üzemek tulajdonosai eleinte a földbirtokosok voltak, hol egyénileg, hol részvénytársakként. A lignitletelepek közel a térszint alatt kis mélységben találhatóak. Így letek rá e térségben is a lignitre Rózsaszentmártonban, egy kút ásása közben. Ennek következményeként próbálkoztak itt a kezdetleges bányászattal, ugyanúgy mint a gyöngyösi szurdokparton. A geológiai nehézségek itt is azonosak voltak a sok víz miatt. Mindezek dacára mégis ez a két terület lett az őse a későbbi korszerű bányászatnak. A Salgótarjáni Kőszénbánya RT. már a húszas évek elején kísérletezett bányanyitással Kisgombos pusztán és Morgos tanyán. A kísérlet kudarcra végződött ugyan, de a szerzett tapasztalatokat hasznosították a későbbiekben. Van még egy el nem hanyagolható tényező, amit nevezhetnénk döntőnek is, bár ezt inkább érezni lehetett. Sorban kimerültek a nógrádi bányák, a már korábban bezártakat pedig újra megnyitották. Tekintettel a közelgő második világháborúra, már nem a haszon volt a fő szempont, így aztán gazdaságossági szempontokat figyelmen kívül hagyva igyekeztek új munkahelyeket teremteni. A több évtizedes helyismerettel rendelkező helyi és környékbeli bányászok adták a szakgárdát, de a feladat megvalósításához még több ezer különböző szakemberre, főleg bányászokra volt szükség. Ezért kellett egy új bányatelepet építeni, amihez az adottságokat **Pernyepusztá** jelentette. Ettől ideálisabb helyet nehéz elképzelni. **Pernyepusztán**, az annak középpontján lévő kőfejtőből indult az altáró, amely a rózsai és a szűcsi bányák szenét szállította a pernyei szénosztályozóra. Ennek következtében született meg a pernyepusztai új bányaközpont.

PERNYEPUSZTA

Pernyepusztá közigazgatásilag Lőrinci községhez tartozott, Nógrád megyében, Szirákon intézték hatósági ügyeit. A Mátra hegység legdélebbi oldalán Apc és Hatvan között fekszik a Zagyva-folyótól 1 km-re, Selyptől 2 km-re. A gazdaság középpontja a selypi Vörösmajor volt, innen intézték az uradalom dolgait. A gazda a Schlossberger család leszármazottja volt, akinek egyik birtoka **Pernyepusztá**. Pernyepusztát a központtal kövezett út kötötte össze, Selypen át pedig keramit kockákkal volt kirakva. A Zagyván vashídon vezetett át az út, **Pernyéig** jegenyefák között. Hatvanból Apcig homokút vonult a hegy lábánál műtárgyak nélkül. Egy fatáblán nyíl jelezte az utat északi irányba, amelyre Fülel volt felírva. Ezen út mentén található Hatvan közelében Nagygombos, majd Kisgombos és közelebb Apc-hoz **Pernyepusztá**. Egy csárda maradványa igazolja **Pernyepusztá** közelében azt, hogy ez a homokút valamikor nagyobb forgalmú lehetett. A gazdaság a hegy lankáján terült el szép panorámájával. A selypi út folytatásaként egyenesen vezetett egy szintén homokút Rózsaszentmártonba, a szomszédos völgybe. Az uradalomhoz tartozott a Teréz-major a hegy tetején. Ide köves út vitt Pernyepusztáról. Az adottságokat okosan kihasználva modern volt a gazdaság. Villamosenergia, vízvezeték segítette a mintagazdaságot. A gazdasági épületek és a cselédházak két szőlőtábla között voltak. A jobb oldali szőlőtábla fölött két hatalmas pince volt téglával kifarazva. A jó bort nemes szőlőkből préselték. A hal oldali szőlőtáblát Valérnak nevezték. Nem a név az, ami érdekes, hanem az a szakszerű elrendezés, aminek a látványa is megnyerő volt. A gazdálkodáshoz célszerűen kiépített utakat építettek gyümölcsfákkal szegélyezve. Ennek a szőlőtáblának a sarkában Apc felé volt egy kis temető a cselédek részére. A másik szőlőtábla alatt zsidótemető volt. Itt volt a tanyai iskola is. E szőlőtábla szomszédságában feküdt egy kőfejtő a Cementgyár részére és egy Téglagyár. Vázlatosan így nézett ki **Pernyepusztá** a „nagy építkezés” előtt. Itt tehát minden adva volt ahhoz, hogy a nógrádi energiát, illetve energiahordozót a legkönnyebben és leggyorsabban pótolhassák a fővárosi fogyasztók részére. A **pernyepusztai** építkezéssel egy időben elkezdték a villamos erőmű építését is Lőrinci község

szomszédságában. A víz mint döntő tényező adta volt a Zagyva folyó által. A fűtőanyagot, a lignitet egy 6 km egyenes sodronykötélpálya biztosította a nagy réten át. Az erőmű építésével együtt gyorsan készült a lakótelep is. A főváros közelsége lehetővé tette az építkezéshez a szakemberek szállítását. A villamos erőmű üzembe helyezését 1944. augusztus 20.-ra tervezték. Ennek megfelelően indult **Pernyepusztán** a Zagyvavölgyi altáró és a hozzá tartozó Teréz-akna elkészítése. A főfeltáró munkálatokat – altáró, függőakna – a Heinrich Flörich Klüppfel cég - HFK végezte Bérces Viktor üzemvezető irányításával. A baráberek – vándor bányászok – egy része Pécsről, a többség a Zsil völgyéből való volt. A lignitbányászat tervszerűen üzemelt Rózsaszentmártonban a VII-es aknából. Az irányító központ Budapesten az Arany János utcai székházból történt. Itt delegálták az üzem főirányítóit, részben Salgótarjánból, részben Dorogról. 1940-ben pl. Krupár Géza volt az üzem igazgatója, aki korábban a nógrádi Rau-aknának volt a főmérnöke.

A Heinrich Flörich Klüppfel cég, azaz mai nevén „Aknamélyítő” cég sok ezer méter hosszú vágatot készített a legkülönbözőbb technológia alkalmazásával. Ha kellett, robbantással hatoltak a sziklafalba, megfagyasztották az iszapot, ha útjukat állta a vízdús kőzet. Nem volt nagy igényük, erről leszoktatták őket eredeti lakhelyükön, családotól vándoroltak a céggel. A körülményeknek megfelelően vagy bérházban laktak vagy tömegszálláson, jobbik esetben favázás barakkban. Ilyen volt **Pernyén** is az első bányászlakás. Egy csoport, akik az aknát mélyítették, a Teréz-majorban a leendő függőakna közelében lakott favázás téglabarakkban. Az altáróban dolgozók hasonló módon laktak eldugva a jobb oldali szőlőtábla mellett. De ezek a körülmények egyáltalán nem zavarták őket. Amihez ragaszkodtak, az az üzembiztos eszköz, a szerszám és az anyagellátás.

Mindezek következtében a 40-es években óriási lett a forgalom **Pernyepusztán**. Több építőcég építette a lakóházakat és az üzemi épületeket. Egy szál mezei vasút kötötte össze Pernyét Selyppel, amelyen kis gőzös húzta a káré-kocsikat. Ilyen vontatás biztosította a téglagyár és a Cementgyár szállítási igényeit is. Az altáró előtti téren, a korábbi szérűn kaptak helyet a kiegészítő létesítmények, műhelyek, raktárak, anyagtárolók. Az altáró nyílás közelében az iroda a HFK részére, a kovácműhely, az ácsműhely, a fürdő és a konyha ideiglenes jelleggel. 1943-1944-ben elkészült az igazgatói épület /Bagolyvár/ azaz 2 db ikervilla a mérnökök részére. A felső telepen a volt dinnye-földön elkészültek a két-háromszobás segédtiszi lakások. A munkások részére egy-két szobás lakások épültek vízvezetékkel, mosdóval, WC-vel. Épült itt 2 db garzonlakás és egy nyolclakásos óvóhelyes, mosókonyhás, többségében kétszintes épület. Az alsó telepen elkészült 4 db 12 lakásos, egyemeletes és 1db 8 lakásos egyemeletes épület. Ez alatt is volt óvóhely, közös fürdő és mosókonyha. Ezen a teleprészen voltak a felvonulási épületek és a különböző építési anyagok depója. 1944-ben kezdődött meg a „nagy népvándorlás”. Az új lakók zöme Nógrád megyéből érkezett.

A Pernyén lakó szénbányászok Rózsához tartoztak. Ott kapták a fizetést és az ételmezt, de az üzemi ügyeket is ott intézték. A műszaki vezetést Ormai György bányamérnök, mint gondnok végezte, aki Dorogról lett delegálva. 1944 őszére elkészült a bányairoda is, amit egy kocsit választott el a cselédházaktól. Dacára a háborús időknek és különböző cégekhez tartozó nagy létszámnak, az ellátás jobb volt Pernyén, mint általában az országban. Ez köszönhető annak, hogy Szirákon a főszolgabíró Dr. Csőke Rudolf Etes községből származott, ahonnan már 1944 elejétől több család költözött Pernyére. Rendszeres volt a terményszállítás Egyházasdengelegről és Héhalomról. A héhalmi Zsiga nevű vállalkozónak még vágóhídja is volt Pernyén.

Eddig tehát minden szép volt, minden jó volt. Tátongtak az üres épületek, de a tervezett időre nem indulhatott meg az erőmű, bár készen állt az indulásra. Ennek távolról sem a létszámhiány volt az oka, bár a helység neve sem volt vonzó az aktív bányászoknak. Román munkaszolgálatosokkal pótolták a létszámhiányt. Kiderült ugyanis, hogy az ügynevezett fővárosi bányamező bár folytatása a Rózsa VII-es aknának, a geológiai viszonyok nagyon eltérők, méghozzá negatív irányban. A nagymérvű ta1p-duzzadás miatt az eddig alkalmazott ácsolat-rendszerrel nem lehetett a vágatokat biztosítani. A szén fogadására készen állt az osztályozó, a kötélpálya, a gépüzem, csak éppen a szén kevés volt, mert csak a VII-es akna adta.

Események 1944. augusztustól 1944. december 6-ig

Közeledtek a háborús események, erősödött a politikai mozgalom. Megnyilatkoztak a különböző politikai felfogások. A két fő politikai csoport, akik egy kenyéren éltek és sokszor egy épületben laktak, határtalan gyűlölettel álltak szemben egymással. Mindkét csoportnak meg volt a saját hátere. A visszavonuló német

hadsereg közeledtével a velük szimpatizáló nyilasok karszalaggal és fegyverrel járőröztek a telepen, a szovjetpártiak éjjeli találkozókon beszéltek meg a tennivalókat. Az előbbieket Rózsába hordták a mozgalmi híreket a bányagazgatónak, amiért esetenként és személyenként 5 pengőt kaptak. A kommunista-nyilasoknak hetenként kellett jelentkezni a Lőrinci Csendőrségen. Itt minden alkalommal tudatták velük, hogy, Peryén nem lesz kommunizmus. Egyébként a csendőrijárőr minden napos volt Peryén. A nyilasok és támogatóik negyvenkét főről készítettek listát. Csöke Főszolgabírónak köszönhetően csak két személyt internáltak, Hegyi Mihályt és Nagy Sándort, az utóbbi oda is vészett.

A szovjetpártiak nemcsak azért voltak erősebbek, mint a náci pártiak, mert többen voltak, hanem azért is, mert a feltáró cég embereinek többsége politikai üldözött volt. A pécsiek átérték a csendőrsortüzet, az éhségstrájkot és minden megaláztatást, ami ezzel járt. Illegális újságok tudatták a háborús híreket és a politikai eseményeket. Ezeket az újságokat a bányában rakták a szerszámos ládákra az ismeretlen aktivisták. De illegálisan is volt személyes kapcsolat Budapestről és Nógráddal is.

Felgyorsultak az események.

A németek megszállták Peryepusztát. Elfoglalták a vadonatúj bányairodát, ahol szórakozásból célba dobálták az ablakokat sűrűs üvegekkel. Fölélték a tanya raktárát, kiürítették az istállókat, a kutricát, csak 7 db tehenet sikerült elrejteni az altáróban. Az osztályozó mellé léghárító ágyúkat telepítettek. A régi futballpályán repülőteret létesítettek, melyhez az útba eső kötélpálya tartóoszlopait kidöntötték. Téli szállást építettek a Rózsába vezető homokúton. E célból leszedték a már kész, de még nem lakott igazgatói épület fedelét és nyílászáróit. A harckocsikat közvetlen a lakóépületekhez állították. Lakott épületekben helyezték el híradástechnikájukat. Törték-zúzták az építkezéshez tárolt anyagokat, eszközöket, gépeket.

Ebben az időszakban nem szaporodott a bányászok létszáma Peryén, sőt sokan visszaköltöztek. Mivel Ormai György is hazament Dorogra, Bérces Viktor vette át a bányászok képviselőjét. Szerencsére Bérces üzemvezető perfekt beszélt németül, így sok mindent el tudott intézni a bányászok javára. Így például a drága gumiszalagokat, villamos motorokat, a raktárkészletet az osztályozó elmozdítható berendezéseit mind elrejtették a bányába, ahová a németek soha nem jártak be.

Eleinte csak felderítő repülő jártak Perye fölött, de nemsokára már gyakoriak voltak a légi csaták is. Esténként már látni lehetett az eget pásztázó fényszórók csóváit a sztálin-gyertyák fényét, hallani az ágyúk döngését Hatvan irányából. Az aknarakó német katonák esténként megrakott hátizsákkal mentek az ecsédi völgybe, ahonnan várták a szovjetek támadását. Peryepusztát mindezek ellenére nem érte bombázás, de az aknavető nagy pusztítást végeztek emberéletben. Egy ilyen esemény nyomai ma is láthatók az alsó telepi egyik kőházon. A ház Hatvan felé néző földszinti lakásában voltak a híradósok berendezkedve. Csapkodtak a gránátok, kíváncsiságból a lépcsőház bejáratából figyelték az eseményeket, két lövedék pedig egyszerre érte az épületet, az egyik a híradósok ablaka fölött, a másik a lépcsőház említett bejáratánál. Az itt álló három katonából csak foszlányok maradtak. A lépcsőház bejárata fölött a ház ereszeszkái máig viselik a pusztítás nyomát. Hatvan térségének legnagyobb csapását éppen Hatvan szenvedte el. Szokatlan volt ezen a vidéken az alacsonyan repülő óriási gépek látványa. Nem sok idő maradt a merengésre, mert csakhamar rengett a levegő a robbanások hatására. A vasútállomáson zsúfolt katonavonatok voltak, nagy volt a forgalom a város utcáin. Ezt a lehetőséget ki is használták a több hullámban érkező óriási gépek. Az angolok a támadást a németekre szánták, de borzasztó volt a hatás a civilek között is.

Rózsaszentmárton lakóinak zöme a VII-es aknában talált menedéket, kisebb része a szőlőhegyen, a boros pincékben, a Peryepusztán lakók nagy része pedig az altáró végén 1500 méterre a nyílástól rendezkedett be. Akik nem mentek az altáróba, azok részére egy-egy légoltalmi pincével ellátott épület állt rendelkezésre az alsó és felső telepen egyaránt. Két-két ezer ember talált menedéket a föld alatt, védve minden bombatámadás ellen. Peryepusztára létszámához túlzott volt a kétezer fő, de nemcsak a környékről, hanem még Szegedről is voltak az altáróban. Szűkösen ellátva, de biztonságban voltak a föld alatt huszonhét napig. A 7 db tehén biztosította a tejellátást az arra rászorulóknak. A Teréz-aknához csatlakozó fölg-vágatban elhelyezett hordozható tűzhelyeken főztek a gyerekeknek és a betegeknek. Az altáró bejáratához épített kemencében sült a kenyér. A nők elkészítették a tésztát, amit szakajtókban pályakocsin a férfiak kiszállítottak, majd visszavitték a kész kenyeret. Csodálatos módon az andezit sziklából fakadt a víz, ami az igényeket kielégítette. Csodának mondták, de van rá magyarázat. Repedés a legkeményebb sziklában is van, különböző méretben. A csapadék leszivárog a talajszintről és a kisebb nagyobb repedéseken igyekszik a mélység felé. Ha egy ilyen repedés folytonosságát megszakítják, (a bányászat velejárója) addig adja a

vizet, amíg van utánpótlás. Szerencsére friss volt a repedés megnyitása és kitartott a víz, amíg szükség volt rá. Az altáróban egy gyermek is született, a szüléshez bábát Rózsából hozták a bányán keresztül, a déli fővonalon.

A poklok tüze zúdult Pernyepusztára 1944. december 6-án. Bombázás ugyan nem volt, aknavetőkkal készítették elő a támadást a szovjetek. A légi csaták borzasztóan látványosak voltak. Nyomjelző lövedékek lőtték egymást. A harckocsik a homokúton jöttek Hatvan irányából, a gyalogság az ecsédi völgyön zúdult Pernyére és Rózsára. Rengett a föld a tömeg alatt, a menekülő németek magukkal vitték a sebesültjeiket és mindent, amit csak lehetett. Felrobbantották a Zagyvahidat. Salgótarján felé pedig mindkét sínpárt a nagyvasúton felszaggatták. Speciális eszközzel középen törték ketté a vasút talpfáit, ezzel hosszú időre megszűnt a kétirányú vasúti közlekedés. Pernyepusztán emberi és állati tetemek hevertek az épületek között. Volt néhány német katona, akik átöltözve elrejtöztek, nem vonultak vissza a sereggel. December 6-án este magas rangú szovjet tiszték mentek az altáróba. Érdeklődtek az ott lévők ellátásáról, egészségügyi állapotáról és kérték, hogy két-három napig maradjanak még a biztonságos helyen. Ritkán tapasztalható olyan egyetértés, ami ott volt a föld alatt. Az életén kívül ott senkinek nem volt egyebe. Igazi sorstársak voltak. A bátrabbak már 6-án kimerészkedtek az altáróból, ők még láthatták az özönlő szovjet hadsereget, akik már a felrobbantott Zagyvahíd mellett egy fahídon vonultak a németek után. Ők már segítettek a holtak elhantolásánál is. A szovjet parancsnokság még éjjel kórházzá alakította a bányairodát, majd később az üres lakásokban 4000 fős kórházat rendeztek be.

1944. december 7-én végre kiürült az altáró. Már csak a román munkaszolgálatosok várták sorsukat a bányavágatokban. Egy őrnagy lett Pernyepusztá parancsnoka, a tolmács pedig a bányász Hegyi Lipót, aki Erdélyből jött az Aknamélyítőkhöz. Megindult a „szabadszerzés”. A gazdátlan javakat húzták-vonták. A cukorgyárból zsákszámmra hordták a cukrot a helyiek és a környékeliek. Vödörrel cipelték a bort a pernyi pincékből, ahol bokán felül jártak a borban. Az ételmezt elvitték a németek, így abban dúskáltak, ami megmaradt. Lecsapolták a trafók olaját, gondolván, hogy azzal főzni is lehet. Az épülő, félig kész iskolában fölszedték a cementlapokat. Az ajtókat, ablakokat szinte azonnal elhordták a szomszéd falvakba. Megszűnt a nagy egyetértés, ami még pár nappal jellemző volt az altáróban. Csak a saját érdek számított. A szovjet őrnagy összehívta a bányászokat és közölte velük, hogy az állapot tűrhetetlen, de ők nem avatkoznak a civilek dolgába, azt oldják meg saját maguk. Engedélyeztek két fegyveres rendfenntartót, az egyik Ádám János, a másik Bódi István bányász volt. Mivel a feltárás szünetelt, így az aknamélyítők is szénbányászok lettek. A szakszervezet augusztus óta működött, de üzembizottságot csak decemberben választottak. A feladat az volt, hogy védje az értékeket, ügyeljen a rendre, biztosítsa a munkát, az egészség védelmet és gondolkodjon a bányászok minimális élelemellátásáról. A kórház főnöke egy orvosnő volt őrnagyi rangban, aki 6 éves kislányával egy bányászcsaládnál lakott. A téli időszakra tekintettel azonnal meg kellett indítani a széntermelést. Ez kellett a lakások, a középületek és kórházak fűtésére, de kellett a cserekereskedelemhez is. Az őrnagy-parancsnok lovasfogatókat adott, hogy a környező községekbe vigyék a lignitet élelmiszerekért cserébe. Segített abban is, hogy Rózsaszentmártonban a bánya műhelyébe összeállítsanak egy öt, és egy három tonnás teherautót roncsokból. Ezekkel a járművekkel a már ismert tiszántúli fogyasztókhoz is eljutottak. Innen már étolajat, sertést, húst, szalonnát, baromfit hoztak cserébe. A felnőtt férfi lakosság egy része hadi munkát kapott a selypi műhelyekben és az Erőműben. Az asszonyok a kórházban segédkeztek takarítással, mosással, kenyérsütéssel. Az építkezések leálltak, mivel az építőanyagokat, téglát, cserepet, cementlapot elcserélték élelemre. De még így is csak nagyon kevés élelem jutott a családok asztalára. A katonakórház egy fél évig működött Pernyén. Január elsején megalakult a Kommunista Párt. A szomszédos települések lakói közös erővel végezték a háborús károk helyreállítását az üzemekben, az utakon és a középületeken egyaránt. Az üzemek bár hiányosan, de mégis működőképeseek voltak. A selypi cukorgyár adott például a bányának villamos energiát a legfontosabb munkákhoz, az erőmű pedig vasanyagot és betonidomokat a Zagyvahíd építéséhez. Az egészségügyet Dr. Lábadi Győző orvos intézte, aki rózsai székhelyéről járt át Pernyére rendelni. A hivatalos ügyek intézéséhez helyiségre volt szükség. Ezt belátva az őrnagy kiürítette a bányairodát, ahol helyet kapott az üzembizottság, az orvosi rendelő, a szakszervezet, a pártszervezet, majd később a tanács kirendeltsége. A szovjet őrnagy közölte a bányászokkal 1945 januárjában, hogy ha meg akarják menteni a bányatelepet, akkor sürgősen hozzanak lakókat az üres lakóépületekbe. Ő ad teherautókat, embereket, csak mondják meg, hogy hová menjenek értük. Nem volt nehéz megtalálni a leendő lakókat, mert híre ment az aránylag jó Pernyi ellátásnak. Jöttek a bányászok Nógrádból, Borsodból és persze a környező településekről is. Így aztán hamar megteltek a házak.

Kompolti Ödön bányaigazgató nem jött vissza Rózsába, helyette Ormai Györgyöt hívták vissza Dorogról, és őt nevezték ki a bányászok igazgatójának. Főmérnök Vas László lett, a bányamester pedig Zdrasil János. Aránylag rövid idő alatt visszazökent az üzemi tevékenység a rendes kerékvágásba. Budapesten a központi bányaigazgatóság úgy gondolta, hogy nyolc éven belül nem lesz bányászat Pernyepusztán. Ezt nem csak úgy gondolták, hanem úgy is kezelték. Erre rácaffolt a bányászok elszánt akarata. Három év múlva

1948-ban üzemszerűen megindult a lignittermelés a Mátravidéki Villamos Erőmű részére és 1949-ben megkapta végleges nevét is **Petőfibánya!**

Pernyepusztá, mint olyan, árva maradt a hadiesemények következtében. Még egy malacot sem hagytak a németek. Bár a birtok örököse, Salgó úr homokfutóján kijárt nevével Pernyére, de őt már csak a téglagyára és a kőbányája érdekelte. A gőzekéket az enyészet marta a határban. A Teréz majorból beköltöztek a cselédek Pernyére, ahol nagyobb volt a biztonság. Legtöbbjük a bányához szegődött, részükre egy szobakonyhás, kertes családi házat építettek az Apci út mentén, mások elköltöztek. A pesti központtal szoros volt a bányászok kapcsolata, ezen keresztül sikerült elérni, hogy esetenként élelem kiutalást kaptak a központi elosztóból a bányavidékek dolgozói. Ez többek között heti fél liter étolaj volt dolgozónként. Ez egyformán járt munkásnak, tisztviselőnek egyaránt.

Iskolája is volt Pernyepusztának a réten. De csak volt. Alóla a szél hordta el a homokot, a tetejét meg aki éppen arra járt. Az új iskola 90 %-os készültségi fokon vészelt át a háborút, de a vandál kezek ezt rendesen lecsökkentették. Egy négylakásos segédtszti épületet kellett iskolának berendezni. Ehhez a feladathoz nagy segítséget nyújtott az Arany János utcai központból Móri Kőnig igazgató úr. A szemléltető táblák szövege németül volt írva, de a színes képek érthetőek voltak. Igényeikhez megkaptak egy ikervillát. A közfalat kivéve kultúrház lett belőle, ahol még színpadnak is jutott hely bőven. Ez volt a MADISZ. Először egy színdarabot mutattak be nagy sikerrel, amit egy vājár írt. Címe: „Dráma a Föld alatt.” Elhozták Szirákról a volt Leventezenekar hangszereit, Csiba István karmesterrel együtt. E mellett szerveztek egy tánczenekart is. Mindezek vonzóvá tették Pernyét, mert az ország bányavidékein tradíciója volt a kultúrának, amit igényeltek az új körülmények között is.

Amint Pernyepusztá elvesztette eredeti nevét, ugyanúgy a leendő nagy bányászvállalat is. Petőfibányát sokáig még mindig inkább a régi nevén, Pernyeként említették, de a Zagyvavölgyi altárót nemcsak elfelejtették, de sokan még csak nem is hallottak róla. Róla már csak az 1945 előtti dokumentumokban olvasni. De nem csak a nevek változtak az események során, hanem a műszaki terveken is módosítani kellett. A mennyiség és a minőség okozta a fő problémát. A korábbi tervek szerint a szenet a fővonalon szállították volna az altáróba csatlakozó bunkerbe, ahonnan 5 tonnás talbó kocsikkal vasúton, villamos vontatással vitték volna a szénosztályozóra. Itt kör buktatóval ürítették a végtelen acélszalagra. Azonban kiderült, hogy így viszont nem biztosítható a villamos erőmű napi 500 vagonos igénye. Ezért szükséges az Altáró mellé, azzal párhuzamosan kihajtani egy szalagtárót. Kitűzték, sőt be is alapozták egy sodronykötélpálya nyomvonalát Pernyéről az apci leadó állomásig. Ennek a tervnek csak a kötéltartó oszlopok betonalapjai készültek el. Ugyanis ezek a munkálatok már az új beruházás tervéhez tartoztak. Ide tartoztak az új bányák létesítései is. Így a VIII-as akna a Kakas-tanya alatt, a IX-es akna a VII-es északi mezejében, a X-es akna Szűcsi község határában és ugyanitt a XI-es akna is. Ezek a lejtős aknák az Altáró 5500 méter hosszú, 1000 mm széles szállítószalagjára továbbították a termelvényüket. Ezzel a mennyiségi probléma valahogy megoldódott. Ehhez később besegített a gyöngyösi XII-es akna is, de a fő probléma csak egyre fokozódott. A fejtés és vágatainak biztosítása katasztrofális gondot jelentett. A beruházásban készült fővonalak különböző szelvényű és alakú betonbiztosításúak, ezek ellenálltak a kőzetmozgásnak, de a frontfejtésekben az eredeti 250 cm magasság 16 óra múlva már csak 1 méter volt. Nagy kinnal és sok eredménytelen munkával ezt még lehetett vállalni, mert egyelőre nem volt semmiféle megoldás, de a szállítópályákban és a légvágatokban ez már nagy gondot jelentett. Az ember meghajlik, esetleg kúszik is, ha kell, de a csillék, a szállítóberendezések nem férnek el a méretüknél szűkebb helyen. Ette a fát meg a munkabért a vágatok fenntartása. Aztán végre találtak megoldást a problémára. Faidom kockákkal falazták a fejtés vágatait. Az eredeti körszelvény nevetséges alakokra torzult, de a légtér lényegesen nem változott. A frontfejtésekben alkalmazott láncos-vonszoló (kaparó) úgy megtapadt a lignitpadok közé ágyazódott nedves anyagtól, hogy már kitöltötte az acélteknő térfogatát. Ettől nemcsak a termék nem fért el benne, de a feszültségtől elszakadt a vonszoló lánc is.

Végre két bányalakatos Kozsa és Kasléder oldották meg mechanikusan a problémát. Már az eddigi kudarcok is sok vezető alól kihúzták a széket, de a fő gond végigkísérte a mélyművelést. Ez pedig a fűtőérték volt. Az erőmű igénye, amire tervezve volt, 1800 cal/kg. Ezt az igényt elvileg lehetséges kielégíteni, mert a tiszta nyers lignit fűtőértéke 2200-2400 cal/kg. De a lignittelep inhomogén. Még a legtisztábbnak látszó telepben is van meddő beágyazás. A lignittermelés technológiája a frontfejtéseken nem tette lehetővé a szelektív termelést, részben a helyszűke miatt, másrészt a több rétegben egymást váltó lignit meddősávok miatt, de gazdaságtalan volt az is, hogy a bért nem minőség, hanem köbméter után állapították meg. Így a minimális munkahelyi technológia mellett a szénosztályozóra hárult a kívánt minőség biztosítása. Ehhez kaliberrostan osztályozták a nyers lignitet szemnagyság szerint. A kaliberrosta állítgatásával növelték, illetve csökkentették a rostan áthulló úgynevezett primőrpör mennyiségét. Ez a szemhullás 5-10 mm között

változott. Ha panasz volt a minőségre, növelték a szemhullást milliméterben. A darabos meddőt válogató szalagok mellett álló nők szedték ki és továbbították a meddőhányóra.

1949-1954-ig öt igazgatója volt a vállalatnak. Az objektív nehézséget fokozták a különböző nézetek és vélemények, ami a szerint változott, hogy melyik bányászvidékről jött az igazgató. A lignitbányászatban teljesen járatlan emberek kaptak hatalmat, amit különböző módon gyakoroltak. A mérnökök saját érdekükben puhányok lettek. Az erőmű vezetése a felsőbb szerveknél mindig győztes lett a bányászokkal szemben. Állandó volt a vita a minőség és a mennyiség miatt. Ez az áldatlan állapot nagy részben megszűnt az 1954. évi trösztösítéssel, amikor új emberek kerültek vezető pozícióba. A mennyiségi vitát elkerülendő, az erőmű csillémérlege mellé a tröszt szalagmérleget szerelt. Ez által derült ki, hogy a kötélpályán minden csillében 2 q-val több szenet kapott az erőmű, mint amiért fizetett. Nincs az a kapitalista, aki ezt kibírta volna. Ebben az esetben az nem számított, mert az erőmű gazdaságosan működött, a bánya dotációját minimum 100 Ft/t úgy sem lehetett volna nullára levinni. A minisztériumokban be kellett látni, hogy irreális a követelmény az 1800 cal/kg fűtőérték.

1948-tól többször is változott a vállalat neve: Volt Petőfibánya Nemzeti Vállalat, Petőfibánya Vállalat, majd 1954. július 1-től Mátravidéki Szénbányászati Tröszt.

Ezt megelőzően megszűnt a rózsai üzemek önállósága is, amely az egyik üzeme lett a vállalatnak. Üzembe helyezték a Rózsa IX-es aknát, a VIII-as viszont nem lett életképes. A IX-es aknát függőkötélpálya kötötte össze Petőfibányával. Ugyanakkor nem készült el a Petőfibánya - Apc közötti függőkötélpálya, helyette szárnyvonalat vezettek be Selypről Petőfibányára. Ezzel csökkent a közúti forgalom a két helység között és megoldódott az anyag és szén vasúti szállítása. Elkészült a szalagtáró 1500m hosszban, innen az ecsédi völgyig az altáróban egymás mellett egy szelvénybe haladt a gumiszalag és a villamosvasút. Innentől kezdve a lignitet már csak szalagon szállították. Elkészült a szalaghíd, a bányabunker, az anyagraktár, befejezték az iskolaépületet Petőfibányán. Megépült a tanya helyén a fürdő épület, amelyben helyet kapott az üzemiroda, a laboratórium a bányamérnökség és az üzemorvosi rendelő, méghozzá fogászattal együtt.

A gazdasági épületek helyén lett felépítve az egyemeletes kultúrház színházteremmel, könyvtárral, tárgyalóteremmel, klubhelyiségekkel. Kétszobás kertes családi házak épültek az Apci úton vízvezeték-hálózattal, részben csatornával. Az úgynevezett Valériai szőlő helyén megépült a nagyiskola, a papagájtelep emeletes lakóházakkal és kertes házakkal.

Sok helyen megmaradt a szőlőtelep eredeti útvonala a gyümölcsfákkal szegélyezve. Kibővítvé körülkerítették a volt zsidó temetőt, ravatalozót, vízvezetékét és portalan utat építettek hozzá. Üzembe állt a Szűcsi X-es és XI-es akna, a Gyöngyös XII-es akna. Elkészült tehát egy modern bányákkal és infrastruktúrával ellátott bányavállalat messze mutató perspektívával, Petőfibánya központtal.

Magyarországon ilyen még nem volt. A Lőrinci erőmű a modern, a csodálatos, nagy jelzőt kapta a tervezett 120 KW-os kapacitással. Ráillett a bányákra a legmodernebb jelző egészen a termelő munkahelyig, a frontfejtésig. Valamennyi üzemnek a termelvényét gumiheveredes szállítószalagok hozták a külszínre. A Petőfi altáróban és a Gyöngyösi alagútban a szalagokkal egy szelvényben működtek az anyagot és személyt szállító villamos vonatok. A fejtős aknában a szalag mellett véges kötélű villák működtek a sínpárokon anyagszállítás céljából. Az altáróban betonlapokkal fedett csorgákban folyt a víz, az irányítás a bányában diszpécser-rendszerrel történt. Azt a szenet, amit fejtésben a kaparóra dobtak, azt emberi kéz tovább nem érintette, gépesítve volt minden. A vágár szerszáma azonban megmaradt klasszikus formájában: kézi csákány, fűrő, fejsze, lapát, a bunkó, az ék, a stanga (feszítőrúd) és olyan embertelen körülmények, amihez hasonló kevés van az országban. Ez volt a kontrasztja a modernizációnak. Maradt az intrika és az emberölő fizikai munka. A bányászok zöme a nehézségek dacára nemcsak végezte a munkát, de a hangzatos jelszavak lelkesítésére fokozott aktivitással keresték az utat az objektív problémák felszámolására. Az újításokat főleg fizikai munkások és művezetők adták be. Ez érthető is, mert aki kezeli az eszközt, a berendezést, az látja meg annak hiányosságait is. Több száz újítója volt a vállalatnak, (pl.: Gömöri István gépüzemvezető, Kiss Sándor ácsmester, Dobos József csoportvezető) akik több és nagy értékű újítással gazdagították a vállalatot. A felsőbb szervek kritikáját a gyakori vezetőváltások fejezték ki. A vállalatnak csak megrovásban és kínban volt része. A trösztösítés nem volt egyedi. Az ország valamennyi bányavállalata tröszt lett. A megoldás talán hasznos volt a központi irányításban, viszont a technológián és a közvetlen termelésben mindez nem látszott meg.

A Mátravidéki Szénbányászat történetében óriási események sora követte egymást, függetlenül az új névtől. A trösztigazgató Baják István dorogi vágár lett, aki 1954. áprilisában követte Tözsér János vállalatigazgatót, aki Kazáron volt vágár. 1955. januárjától Jámbor Miklós okleveles bányász mérnök lett a Tröszt főmérnöke 1957. januárjáig. Ez időtől helyettes főmérnök volt ez év májusáig. 1957. május hónapban nevezték ki az új tröszt főmérnököt, aki 1971. januárjáig volt a Tröszt, majd a Mátraaljai Szénbányák műszaki irányítója. Az okleveles bányász mérnök korábban Komlón volt bányagazgató. Innen helyezték vissza a Mátravidékre, amelynek 1943-tól volt az ismerője. Komlónak is megvolt a saját problémája, de az egészen más természetű volt. Így aztán csöbörből - vödörbe került. 1956-ban a forradalmi események alatt, mint a tröszt műszaki

osztályának vezetője egyedül maradt Petőfibányán. Mások hazamentek a családjukhoz, de ő itt lakott a családjával. Irányította az üzemeket és tartotta a kapcsolatot az erőművel. Nem volt semmiféle atrocitás. Bár a mennyiség csökkent, az erőmű így is kapott szemet rendszeresen. A Petőfi altáróban folytatott sikertelen pajzskísérletet áttették Gyöngyösre, kizárólag a tröszt kezelésében, ahol 30m fronthomokkal sikerrel fejtette le a kitűzött területet a hidraulikával működtetett páncélpajzs. Petőfibányán röviddel korábban sikertelenek voltak a Bányászati Kutató Intézet kísérletei. Ugyanúgy sikertelenül végződött valamennyi ilyen irányú kísérlet az ország különböző bányáiban is. A frontfejtések korszerűsítése több okból is kívánatos volt. Először is a költséges bányafa-megtakarítás és a támmentes fejtéshomlok biztosítása a gépi jövesztés és rakodás megvalósításához. Ez a cél fontos szerepet játszott a miniszter Czottner Sándor terveiben is. Kétszer írt ki pályázatot a megvalósításra, de egyik sem érte el a célját. A Gyöngyös XII-es akna sikeres kísérlete egyszerre megváltoztatta a véleményt a Mátravidékről. Volt rá eset nem is egy, hogy a miniszter személyesen vett részt a páncélpajzs működtetésében. Az intrika szerint különleges körülmények tették lehetővé a pajzs sikeres működtetését, ami sehol máshol nem lehetséges. A tröszt főmérnöke valamennyi üzemből elvitte a mérnököket és technikusokat tapasztalatcserére. Kíváncsi volt a véleményekre. Valamennyi bányászati vállalat vállalta a további kísérletet, kérték, hogy kapjanak pajzsot. Az első kísérlet alapján elkészült egy ötven méter homlokszélességű pajzs, amelyekben már nemcsak a mozgatás volt hidraulikus, hanem az acéltámok is. Ezt a berendezést a Szűcsi X-es aknában helyezték üzembe, ahol ismert volt a széntelep fölött a vízdús homokréteg. Ez nem volt ideális hely, de praktikus volt. A pajzsos fejtés után tökéletes volt az omlás a külsőig, amivel biztos volt nagy területen a főte víztelenítése. Ez a pajzsfejtés 1959. április 1-jén indult újtárra. Ez a dátum lett az országban az első üzemszerűen működő fejtési páncélpajzs születésnapja.

A másik nagy probléma a költséges, kis teljesítményű vágathajtás. Nem a kőzet keménysége okozta a problémát, vagy az omlós főte, hanem inkább a konvergencia, a kőzetmozgás. A lignitben hajtott vágatokban ritka volt a törött főtegerenda, de annál gyakoribb a támok törése. A legkeményebb kőzetben is van tágulási hajlam, de az agyagra ez különösen jellemző. A víztől felduzzad, mivel nincs áteresztő képessége, így megnő a térfogata, amivel benyomul a vágat szelvényébe, csökkentve annak légteret. Emiatt gyakori volt a fenntartási munka, ami nem csak költséges, de gátolta az elővájást is. Különböző módszerekkel próbálták a vágathajtás sebességét növelni. Volt rakodólap, felrakógép, voltak Ajtai-Szilárd-féle kombájnok, csak türelem nem volt a szakszerű alkalmazásra. Még drágább lett a vágathajtás az energiafogyasztás és az amortizáció miatt. Felhagyott vágatokban ette az enyészet a félreállított gépeket. 1957-ben Tulában járt a tröszt főmérnök, ahol a gyorsvágathajtást tanulmányozta. Itt látta azt, hogy egy brigád hét négyzetméter fával biztosított, trapézszelvényű vágatban ezerháromszáz métert haladt előre egy hónap alatt két géppel. A két azonos vágat egy leendő frontfejtés vágatai voltak. Ciklus grafikon szerint dolgozott a brigád a két vágatban. Amíg az egyik vágatban folyt az elővájás, a másik vágatban a járulékos munkát végezték - ácsolás, szalaghosszabbítás, karbantartás - ezek a munkák naponta ismétlődtek azonos időben a két munkahelyen váltakozva. Itthon munkaértekezlet keretében ismertette a tapasztalatokat a főmérnök. A feladatot kivitelezhetőnek tartotta itt is, mert bár a tulai medence karbonkorú, de geológiailag hasonló a Mátravidékivel. Elmondta a társaságnak, hogy a nehézségeket ismeri, a megoldáshoz mégis keres jelentkezőt. Nem sokat kellett várni, jelentkezett a Szűcsi X-es akna és a Gyöngyös XII-es akna. Egy bányamérnök vezetésével a felkészüléshez és kivitelezéshez külön csoportot szerveztek. Üzemképesé tettek egy F4-es gépet, amit egy hónapra kiállítottak a bánya főszállító vágatának egy elágazásában. A kisebb alkatrészeket többször kellett pótolni, de vízfordó lányoktól kezdve mindenki megcsodálhatta a nagyra hivatott gépet. Közben a szállításhoz szükséges anyagot és eszközt készenlétebe helyezték (alváz, gumiveheder, hosszabbító, sín, talpfa stb.). Az előkészület ellenőrzése után megindult a munka önkéntes vállalkozókkal, akiket időgrafikonok szerint készítettek elő a feladatra. 1958-ban 635 métert ért el egy géppel egy hónap alatt a speciális brigád. Megkapták az anyagi és erkölcsi elismerést. A kivitel részleteivel a brigád fényképes plakátjával közölték az eredményt, az országban valamennyi érdekelt trösztrel és intézménnyel. Ez az eredmény csaknem húszszorosa volt a korábbiaknak. Utókalkuláció szerint ez nem gazdaságos, de a siker felrázta a tröszt többi bányáit is. A továbbiakban csak géppel készültek a vágatok.

A gazdaságilag és műszakilag 350 méter volt az optimális havi vágathajtás. A továbbiakban módosították az eredményt azzal, hogy két gépet indítottak szemben egymással. Még a frontfejtés indító vágatát is F4-es gépek készítették elő kényelmes térséggel a pajzs beszereléséhez. A gyors változás nem maradt elismerés nélkül, 1958-ban a Mátravidéki Szénbányászati Tröszt elnyerte a SZOT, és a Miniszter Tanács vándorzászlaját, a velejáró pénzjutalommal együtt. 1959-ben ugyanezt a kitüntetést kapták zászló nélkül, oklevéllel és 200.000.- Ft-tal. Élüzem lett a Tröszt valamennyi üzeme. Híre ment az eredményeknek nemcsak itthon, hanem külföldön is. Gyakori volt a látogatás a világ különböző országaiból, Tokiótól New Yorkig. Szakemberek jöttek több napos tapasztalatcserére a szomszédos országokból, miniszterhelyettesek, főosztályvezetők irányításával. Lengyelországból Yopek miniszterhelyettes 6 mérnököt hozott azzal az utasítással, hogy addig maradjanak, amíg meg nem ismerik a pajzsfejtés technikáját és technológiáját. Nagy volt az érdeklődés. De nemcsak jöttek, kértek is szakembereket a külföldi bányákhoz. Igényelték a szakvéleményt a helyi viszonyok ismeretében. Három év kitartó, következetes munkája kellett ahhoz, hogy a bányák legnagyobb gondjait megoldják. Ezután megközelítették a Mátravidéki Szénbányák komplex

gépésítését. Szerencsére a háttér megvolt, így ezt csak ki kellett használni. A korszerű központi gépüzem Petőfibányán szakosított részlegekkel nemcsak a vállalat igényeit elégítette ki, hanem gyártott páncélpajzsot más hazai vállalatoknak, sőt külföldnek is. Ehhez hozzájárult a Gépüzem nagyszerű gárdája. **Így lett híres Petőfibánya.** Nemcsak látogatók jöttek, hanem különböző üzemi kísérletekhez kértek lehetőséget. Nem túlzás, ha a jelenlegi lignitbányászat alapjainak tekintjük ezt a tíz évet, amelyet Petőfibánya elért az 1955-1965-os években mind a mélyművelésű bányászat, mind pedig a külfejtés terén.

A gyorsvágathajtás lehetővé tette, hogy nem kellett hosszú hónapokon készülni a frontfejtések üzembe helyezésére, két-három hónap alatt elkészült egy éves kifutásra. Ezáltal csökkent a vágatok fenntartási költsége, a robbantások mellőzésével megszűnt a nitrózusgáz, csökkentek az asztmás panaszok. A frontfejtéseken a hosszú kifutás (700-800m) csökkentette az improduktív munkát, ami a hidraulikus fejtési páncélpajzs ki-beszerelésével járt. A pajzsos fejtésben nem kellett ácsolni, így nem kellett a nehéz gerendákat cipelni, ezáltal csökkent a veszélyes munka. A bányafa-megtakarítás 90%-os lett, ami jelentős költségtényezővé vált. A megszűnő felesleges munka növelte a tényleges teljesítményt és 20%-kal csökkentette az üzem költségét. A pajzssal biztosított frontfejtés után tökéletes lett az omlás és ezáltal a főte víztelenítése is. A pajzsfejtésben a szállítóberendezés a láncos vonszoló (kaparó) együtt haladt a pajzssal, tehát nem kellett a ki-beszereléssel az alacsony fejtésüregben kínlódnia. A fejtéshomlok támmentes, így a robbantással jövesztett szén 60-70%-a rakodás nélkül jutott a kaparószalagra. Lehetőség nyílt a fejtés teljes gépésítésére.

Tekintélye lett a korábban sínylődő Petőfibányának. Már nem olyan autók jártak ide éjjel, melyek a vezetőket elvitték, hanem akik osztoztak a sikerben és azok, akiket érdekelt a hírből hallott valóság. Boldog volt a telep lakossága, amihez adva volt a lehetőség. Modern lakások, óvodák, iskolák, kultúrház, sporttelep, strand, versenytekepálya, futballpálya, élsportolók. Pezsgett a sport- és kulturális élet. Vásárlási lehetőség, áru kínálat. Felvonulások ünnepeken az üzemek sajátos eredményeik bemutatásával vettek részt a felvonulásokon. A bányászok fűvós zenekara részt vett nemcsak hazai, hanem külföldi hangversenyeken is. A kultúrház nemcsak a kultúrrendezvényeken volt tele. A telep lakói kíváncsian várták az üzemi, illetve műszaki értekezleteket is. Nemcsak azért, mert a legtöbb nő dolgozott valamelyik üzemben, hanem azért is, mert a lignittermelés, az azzal kapcsolatos problémák mindenkit érdekeltek. Hasonló volt a helyzet Rózsaszentmártonban is, ahol a lehetőséghez képest éltek a kulturális, szociális adottságokkal, ugyanúgy Szűcsiben és Gyöngyösön, ahol főleg a bányásznapok hozták össze a vidéki bányászcsaládokat.

Minden sikerével együtt a modern bányászat mégis alulmaradt. Egymás után zárták be az aknákat. Ehhez nagymértékben hozzájárult a Szűcsi X-es aknai szerencsétlenség, de elősegítette egy másik tényező is, ami elvett pár évet a mélybányászat életéből. Ez pedig a külfejtés, amely az úgynevezett ecsédi völgyben bizonyította be létjogosultságát. Mindez a mélybányászat hanyatlását hozta, de soha nem remélt nagyságra fejlesztette a Mátra-vidék lignitbányászatát. Már a lőrinci erőmű több mint 20 éves működése során nemcsak megkopott és elvesztette a korábbi nimbuszát, de a visontai és bükkábrányi kutatások eredménye is biztató kilátásba helyezte az új térségben egy új, nagy és korszerű erőmű építését. Az ecsédi külfejtés sikeres működését látva gyorsan megváltoztak a Mátravidéki Szénbányák távlati tervei.

Kavarogtak az események az 1960-as években, melyek súlyosan érintették Petőfibányát. 1959-ben a Szűcsi XI-es akna felhagyásával megkezdődött az aknák bezárása, ami 1967-ben ért véget. Hivatalosan módosították a Lőrinci erőmű igényét, úgy mennyiségileg, mint minőségileg, mivel csökkent az energiaigény és romlott a lignit fűtőértéke. Petőfibánya térségében a lignittermelés 1973-ban szűnt meg az ecsédi külfejtés leállításával. Több ezer ember munkahelye szűnt meg az aknák bezárásával. Szerencsére a 60-as években még szívesen fogadtak az ország különböző bányáinál a Mátra-vidéken felszabadult bányászokat. 1963-ban új nevet kapott a Mátravidék is. Mátraaljai Szénbányák lett az új cím Petőfibánya székhellyel. Ezzel megszűnt a kettős tevékenység. A külszíni Szénbányászat egyesült a Mátravidéki Szénbányászati Tröszttel. Ezáltal bővült az új cég tevékenysége. A Külszíni Szénbányák vállalat /KUSZEV/ Budapesti központtal működött az ország különböző részében, Nógrád megyétől - Baranyaig, a Tiszántúltól a Dunántúlig.

Az új vállalat igazgatója Dr. Halász Tibor általános mérnök lett. Ekkor totális lett a nézeteltérés. A bizalmatlanság legkülönbözőbb formái nyilvánultak meg. A lehallgatástól a szelektálásig. A bányásztradíciók semmibe vevése sértette a bányászokat. Hiszen még húsz éve sem volt annak, hogy korábbi helyükön - ha szegényesen is - élhettek elődeiktől örökölt szokásaikkal, és ennek megfelelően rendezkedtek be az új lakóhelyükön, a bányatelepen. A bányászok viszont nem ismerték el bányának azt a gödröt, ahol sem ácsolat, sem csille, de még lámpa sem található. Ez volt ugyanis lent a munkahelyen. Az irodákban külön csoportokban, külön osztályokon folyt a tevékenység. Ahogy fogytak az aknák, úgy fogyott a bányaműszaki dolgozók tekintélye. Az áldatlan állapoton sokat segített az a sajnálatos árvíz, ami 1963 tavaszán elmosta az ecsédi külfejtést. Itt nem számított, hogy ki melyik üzemhez tartozik, hogy kinek a tulajdona az eszköz, a gép. Az ország, a vállalat érdekében végezték a mentést, az elhárítást. Az aknák dolgozói közül sokan kerültek a külfejtésekre.

Megszűnt a bányászati tevékenység, Petőfibánya mint lakótelep mementónak maradt, a még nem régen

virágzó Pernyepusztá helyén. Különböző módon próbálkoztak segíteni a munkanélkülieken. A felhagyott altáróban gombát termelt a Hatvani TSZ, ahol a helybéli nők kaptak munkát. Elkészült egy közúti alagút, ami a telep két részét köti össze. Több száz dolgozónak adott munkát a fatelepen létesült VEGYÉPSZER üzeme. Ugyanitt a korszerű fűrésztelep, és külfejtési gépek segítségével létesült az üdülőtelep. A strand melegvíz ellátásához lefúrtak egy 1800 méteres kutat a réten, a volt tanya kútja közelében. Sajnos az utolsó méter is üde andezitben haladt, így semmi remény a melegvízre. A reményt az adta, hogy már korábban sikerrel fúrtak Lőrinciben a Vampetics-tanyán és Vörösmajorban. 1969-ben az Igazgatóság csaknem teljes létszáma Gyöngyösre költözött az új lakótelepre, az Igazgatóság az építők volt munkásszállóján rendezkedett be. A petőfibányai igazgatósági épületbe a gépüzem költözött, mivel vegetált, amíg a visontai gépüzem át nem vette ezt a kapacitást.

Ma nem felel meg alig harminc éves műnek a pusztulását, amelynek hírneve volt az ország határain túl is. Ezt inkább csak azok érzik, akik ismerték a művet a születésétől kezdve, de nem csak ismerték, hanem részt vettek az alkotásában is. Akik elhitték, hogy utódainknak is emberi életmódot biztosít ez a vidék, ahol az ország legnagyobb szénvagyonát százmillió tonnákban mérték. A rozsdáette gépek, az üzemépületek a modern fürdőépület elkésztő látvány, mert első ilyen volt az országban. Nem vigasztaló, hogy nem sokkal ezután megszorodtak az országban az ehhez hasonló esetek. De megszorodtak a sírok is a bányászterületeken. Petőfibányán az új sírok többségében javakorú emberek nyugszanak. Voltak, akik önként választották ide az utat. A bányász tradíciókhoz tartozik, hogy ez soha sem volt gondtalan, sem a föld alatt, sem a föld felett. Ez visszhangzik a köszöntésben is. („Jó szerencsét!”)

Még élnek egynehányan azok közül, akik már a húszas-harmincas években is bányászok voltak. Azokban az időkben, ahol négy gyerek volt a családban, nyári hónapokban még egy pár harisnyát sem tudott venni a heti három műszak béréből, de legalább volt munkája, meg kontóskönyve, amivel hitelbe vásárolt téli törlesztésre. De akinek munkája sem volt, az rohanta az utat, amíg valami kereseti lehetőséget talált. Ez az állapot rendszeres volt 1938-ig. A mai probléma társadalmi probléma, és ha ezen belül a bányászatot nézzük, a Mátravidék az ország legszerencsésebb bányászvidéke. Ha a jelenlegi helyzetet is a további perspektívával látták volna hatvan évvel ezelőtt, nem bolygatták volna meg Pernyepusztá rendjét. Ki merete volna gondolni, hogy lesz egy bánya, amely 7 millió tonna lignitet termel egy év alatt! Büszkének lehetnek a Petőfibányához tartozó bányászok arra, hogy a jelen eredményeinek részesei. Nemcsak azért, mert tevételes részesei a területileg távol eső bányászatnak, hanem azért is, mert nemcsak az alapja, de az iskolája is itt volt a Petőfibányához tartozó térségnek.

Mint ahogy eddig, ezután is lesznek válságok, amelyek gazdaságilag hol egyik, hol másik ágazatot befolyásolják negatívan. A válságok általában ösztönzik a fennmaradásra a krízisben szenvedőket. A korszerűen kiépített aknában csak szünetel a termelés, amit rövid idő alatt újra lehet indítani. Ez azért is érdekes, mert még több millió tonna szén van a már korábban művelt térségben, amit fűtésen kívül a vegyipar is hasznosíthat. Petőfibánya büszke lehet aktív korára, mert aránylag rövid idő alatt a bányászat kultúrájával kiérdemelte nemcsak Heves megye, hanem az ország, sőt a világ elismerését is.

Földrajzi fekvése, a felhagyott bánya infrastruktúrája vonzó lehet különböző ipari tevékenységek megvalósítására is. Ez az eshetőség annál is inkább reménykeltő, mert az ipari lehetőségeket már több mint száz éve felismerték és kihasználták a terület tulajdonosai. A selypi ipartelep, a cukorgyár, a cementgyár, a téglagyár, a malom tanúja annak, hogy hogyan lehet az adottságokat „vasút, közút, villamos energia, a Zagyva folyó” okosan kihasználni. Ha ehhez hozzávesszük Petőfibánya modern lakótelepét a járulékos létesítményeivel, nyilvánvaló a kedvező perspektíva, az út a városodás felé. Szívesen fogadják a vállalkozókat, akik még távolról sem pótolják a bánya üzemeit, de a távolsági buszon utazókkal sokan jutottak és jutnak ma is itt kereseti lehetőséghez.

Vitathatatlan vesztesége tehát Petőfibánya lakóinak, hogy megszűnt a bányaüzem és annak kisegítő üzemei. Petőfibányán mégis ma mintegy 3 ezer ember lakik olyan korszerű lakásokban, amit korábban nem ismerhettek még a nagyvárosok lakói sem. Ha a két megyét nézzük, ahonnan a lakók többsége érkezett, a körülmények között is szerencsésebbek, mint a Nógrádban, vagy Borsodban maradt sorstársaik. Más az, ahol elfogyott a szén és más az, ahol gazdaságtalan a bányászat. A művevélősságot lehet módosítani a technológiával, de a kifogyott bányát csak bezárni lehet.

Dacára a csaknem 30 éves intenzív bányászatnak, Petőfibánya térségében még hatalmas érintetlen lignitvagyon vár az esetleges hasznosításra. Egy biztos, hogy a szénvagyonban dúsgazdag vidék egyszer még az itteni ipar fejlődésének lesz az alapja. A híres vidék, a tevételes termőföld, a szorgalmas népség az eddig elért alapon biztosan remélhet boldogabb jövőt.

/Petőfibánya történetének fenti sorait **Ursitz József** Kossuth-díjas bányamérnök 2000. július 10-én vetette papírra Petőfibányán./